Rekomendacje uaktualnienia „Wytycznych Prokuratora Generalnego z dnia 18.12.2015 r. dotyczących zasad postępowania w sprawach o przestępstwo zgwałcenia" w świetle nowych wytycznych operacyjnych dla jednostek ochrony zdrowia nt. opieki nad osobami pokrzywdzonymi przemocą seksualną i nowe brzmienie art. 197 k.k.

Wytyczne Prokuratora Generalnego dotyczące zasad postępowania w sprawach o przestępstwo zgwałcenia pochodzą z 2015 roku. Od tego czasu zmieniło się prawo karne w tym obszarze, a także pojawiły nowe standardy operacyjne dotyczące opieki medycznej nad pokrzywdzonymi przemocą seksualną. Jako organizacja prowadząca jedyny w Polsce punkt pomocy po gwałcie i na co dzień pracująca z osobami pokrzywdzonymi, chcemy zwrócić uwagę na potrzebę aktualizacji wytycznych prokuratorskich (a także policyjnych). Proponujemy następujące zmiany:

- Należałoby **rozszerzyć wytyczne tak, żeby stosowały się do wszystkich przestępstw** ujętych w **art. 197-199 kk** (czyli tych objętych art. 185c kpk), a nie tylko do przestępstwa zgwałcenia.

- W związku z nowymi wytycznymi medycznymi należy uwzględnić fakt, że w przypadku, **kiedy osoba pokrzywdzona nie będzie zdecydowana, czy chce zgłaszać przestępstwo, pakiety kryminalistyczne będą przechowywane przez jednostki medyczne** i udostępniane prokuraturze kiedy pokrzywdzona zdecyduje, że chce wszczęcia procedury karnej. Po upływie roku (z możliwością przedłużenia do dwóch lat) pakiety kryminalistyczne będą niszczone albo przekazywane pokrzywdzonej – wytyczne dla prokuratorów powinny **uwzględnić również taki scenariusz**.

- W związku z wprowadzeniem par. 1a do art. 197 kk i z narastającym zjawiskiem zgwałceń osób odurzonych, prokurator powinien dopilnować jak najszybszego pobrania od osoby poszkodowanej próbek toksykologicznych, szczególnie jeżeli ta osoba nie pamięta części zdarzeń albo informuje, że była podczas zdarzenia odurzona.

Ad. Pkt 3 (dotyczy zalecenia, żeby prokurator wyjaśnił osobie pokrzywdzonej znaczenie ścigania zgwałceń z urzędu)
Dla pokrzywdzonych ważne jest uzyskanie **szczegółowych informacji dotyczących ich praw i obowiązków, ale też przebiegu czynności i postępowania sądowego, zarówno na piśmie, jak i ustnie**. W szczególności, osoba pokrzywdzona powinna usłyszeć od prokuratora, że **mimo że prokurator ma obowiązek prowadzić postępowanie, pokrzywdzona ma prawo sama zdecydować, w jakim zakresie chce uczestniczyć w czynnościach, że ma prawo odmówić**

udzielania odpowiedzi, składania zeznań i poddawania się innym czynnościom procesowym (nie wolno pokrzywdzonej do niczego zniechęcać ani namawiać). Prokurator powinien też wyjaśnić różnicę między uczestniczeniem w postępowaniu jako świadkini i jako oskarżycielka posiłkowa, i jakie prawa wiążą się z tą drugą opcją. **Zapewnienie pokrzywdzonej poczucia podmiotowości i kontroli jest kluczowe z punktu widzenia ochrony przed wtórną wiktymizacją.**

Ad. Pkt 8 (dotyczy obowiązku czuwania nad prawidłowością przeprowadzania czynności i przestrzeganiem procedur)
Warto sprecyzować, że **nie oznacza to, że prokurator albo funkcjonariusz policji powinni być obecni podczas badania pokrzywdzonej** i pobierania dowodów biologicznych. **Badanie powinno zostać przeprowadzone w obecności możliwie najmniejszej liczby osób**, najlepiej wyłącznie lekarki i położnej, a także, jeżeli pokrzywdzona sobie tego życzy, wspierającej osoby wskazanej przez pokrzywdzoną.
Wg obowiązujących Wytycznych prokurator ma czuwać nad tym, czy w czasie badania nie dochodzi do wtórnej wiktymizacji – prokuratorzy powinni być zatem wyposażeni w odpowiednie kompetencje, aby a) sami się jej nie dopuszczali b) mogli czuwać, aby nie dopuszczali się jej inni. Wskazuje to na **potrzebę prowadzenia szkoleń dotyczących zasad pracy z pokrzywdzonymi przemocą.**

Ad. Pkt 14 (dotyczy wydania nakazu opuszczenia lokalu przez podejrzanego)
Zgodnie z obecnym brzmieniem art. 197 kk, przemoc (fizyczna) nie jest konieczną przesłanką do uznania czynu za przestępstwo zgwałcenia (przepis wymienia także inne przesłanki: groźby karalne, podstęp oraz inny sposób mimo braku zgody). Warto przypomnieć, że Kwestionariusz szacowania ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego służący stwierdzeniu zasadności zatrzymania, o którym mowa w art. 15a ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, lub wydania nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu Mp_124 i 125 kwalifikują przemoc seksualną (zarówno zgwałcenie jak doprowadzenie do innej czynności seksualnej) jako dostateczną przesłankę wydania nakazu i zakazu. **Osoba krzywdzona ma prawo być chroniona przed przemocą seksualną ze strony podejrzanego bez względu na to, czy dochodzi do niej z użyciem przemocy fizycznej, czy w inny sposób. Prokuratorzy powinni brać pod uwagę wydanie nakazu opuszczenia lokalu i zakazu zbliżania się w każdym przypadku przemocy seksualnej.**

Ad. Pkt 12 (dotyczy reagowania na brak niezwłocznego przesłuchania osoby pokrzywdzonej) i Pkt 28 (dotyczy reagowania na nieuzasadnioną przewlekłość postępowania sądowego)

Prokuratura nie tylko powinna ponaglać sąd, ale też sama **powinna sprawy związane z przemocą seksualną procedować najszybciej jak to możliwe** ze względu na dobro osoby pokrzywdzonej i negatywne skutki, jakie ma dla niej przedłużające się postępowanie (średnio takie sprawy trwają w prokuraturze od 9 do 14 miesięcy). Przypomnijmy, że **leczenie zespołu stresu pourazowego nie jest możliwe, dopóki nie ustały czynniki traumatyzujące, w tym dopóki toczy się sprawa karna**.
Konieczne jest też **nadanie priorytetu badaniom kryminalistycznym materiału dowodowego** z zestawów kryminalistycznych. Sytuacja, w której na badanie czeka się kilkanaście - kilkadziesiąt miesięcy, jest niedopuszczalna. **Przewlekłość postępowania jest ważnym czynnikiem wtórnej wiktymizacji pokrzywdzonych.**

Ad. Pkt 31 (dotyczy prowadzenia postępowań przygotowawczych przez prokuratorów o „odpowiednim doświadczeniu zawodowym")
Postępowania powinni prowadzić i nadzorować prokuratorzy **nie tylko legitymujący się doświadczeniem zawodowym, ale też wiedzą zdobytą podczas specjalistycznych szkoleń** dotyczących postępowania z osobami, które doświadczyły przemocy seksualnej. Intuicja i potoczne doświadczenie, nawet wieloletnie, nie daje rękojmi właściwego interpretowania ani zachowań i motywacji pokrzywdzonych, ani sprawców. Konieczna jest także wiedza dotycząca właściwej komunikacji z pokrzywdzonymi, bez której nie da się ich chronić przed wtórną wiktymizacją.